

УДК 351.713:338.2

Тарасенко К.С.¹, Чорна Т.М.²

¹ студ. гр. ММБ-22-1 Державного податкового університету

² доц. Державного податкового університету

РОЛЬ МИТНОЇ СЛУЖБИ У ПРОТИДІЇ ТІНЬОВІЙ ЕКОНОМІЦІ ТА КОНТРАБАНДИ

Тіньова економіка та контрабанда становлять серйозну загрозу економічній безпеці України, призводячи до недоотримання бюджетних надходжень, порушення чесної конкуренції та створення умов для злочинної діяльності. Митна служба є ключовим інститутом у системі забезпечення економічної стабільності держави, виконуючи контрольні, фінансові та правоохоронні функції на кордоні.

Тіньова економіка охоплює широкий спектр нелегальних та напівлегальних операцій, які не відображаються в офіційній статистиці та не оподатковуються належним чином. За даними Державної митної служби України, щороку виявляються тисячі випадків контрабанди та порушень митних правил, що свідчить про масштабність проблеми [2]. Контрабанда, як складова тіньового сектору, передбачає незаконне переміщення товарів через митний кордон – зокрема підакцизних товарів, наркотичних речовин, зброї та культурних цінностей.

Митні органи України виконують комплекс важливих завдань у протидії цим явищам. Контрольна функція реалізується шляхом митного огляду, перевірки документів, використання систем управління ризиками та технічних засобів контролю. Згідно з інформацією Міністерства фінансів України, митні органи застосовують ризикоорієнтований підхід, який дозволяє ефективно виявляти потенційно небезпечні вантажі без затримки законних товаропотоків. Фінансова функція забезпечує надходження митних платежів до державного бюджету, а правоохоронна – спрямована на виявлення та припинення контрабанди, порушень митних правил та інших злочинів у сфері зовнішньоекономічної діяльності.

Сучасні методи митного контролю передбачають використання систем управління ризиками, що дають змогу концентрувати увагу на потенційно небезпечних вантажах на основі аналізу великих масивів даних. Застосування сканерів та іншого високотехнологічного обладнання дозволяє виявляти приховану контрабанду без розвантаження транспортних засобів. За стандартами Всесвітньої митної організації, впровадження автоматизованих систем значно підвищує ефективність контролю та зменшує можливості для корупційних зловживань [1].

Інформаційні системи відіграють важливу роль у діяльності митних органів. Електронне декларування, автоматизована обробка даних та

інтеграція баз даних дають змогу оперативно перевіряти інформацію про товари й учасників зовнішньоекономічної діяльності, а також виявляти підозрілі операції. Проведення постаудиту учасників ЗЕД забезпечує контроль за дотриманням митного законодавства після випуску товарів.

Міжнародна співпраця є невід'ємною складовою ефективною протидії контрабанді. Митні служби різних країн обмінюються інформацією про підозрілі вантажі, проводять спільні операції та координують дії через міжнародні організації. Україна активно співпрацює з митними органами країн Європейського Союзу, що сприяє гармонізації митних процедур та підвищенню рівня контролю.

Важливим напрямом модернізації митної служби є впровадження цифрових рішень і антикорупційних ініціатив. Проєкт «ЄМитниця» спрямований на створення прозорої, зручної та ефективної системи митного контролю через повну діджиталізацію процедур, електронний документообіг і мінімізацію людського фактору. Крім того, приєднання України до європейської транзитної системи NCTS забезпечує гармонізацію митних процесів із стандартами ЄС, скорочує час оформлення вантажів та зменшує ризики зловживань. Реалізація таких ініціатив підвищує довіру бізнесу, зменшує корупційні прояви й зміцнює міжнародний імідж України як надійного торговельного партнера.

Важливо, що цифрова трансформація митниці також відкриває нові можливості для аналітики даних і прогнозування ризиків. Використання штучного інтелекту та машинного навчання дає змогу автоматично виявляти підозрілі операції, аналізувати поведінку учасників ЗЕД і формувати профілі ризику в реальному часі. Це підвищує об'єктивність прийняття рішень і сприяє зменшенню впливу людського чинника на процес контролю.

Аналіз діяльності митних органів виявляє низку проблемних аспектів. Недостатнє технічне оснащення окремих митних постів ускладнює виявлення прихованої контрабанди, особливо на віддалених ділянках кордону. Корупційні ризики створюють можливості для незаконного пропуску товарів та зменшення митних платежів. Складність законодавства та часті зміни нормативної бази потребують постійного навчання персоналу. Недостатня координація між контролюючими органами призводить до дублювання функцій або появи прогалин у контролі. За даними Національного інституту стратегічних досліджень, удосконалення міжвідомчої взаємодії може значно підвищити ефективність боротьби з тіньовою економікою [4].

Міжнародний досвід свідчить про ефективність комплексного підходу до протидії контрабанді. Європейські країни активно застосовують електронні системи декларування, програми авторизованих економічних операторів і розвинену систему аналітики даних. Поступове впровадження

таких практик в Україні сприяє підвищенню ефективності контролю та спрощенню процедур для законослухняних суб'єктів господарювання.

Перспективними напрямками вдосконалення діяльності митних органів є подальша діджиталізація процедур, розширення використання штучного інтелекту для аналізу ризиків, посилення міжвідомчої взаємодії та обміну інформацією між митною службою, податковими органами, правоохоронними структурами й іншими контролюючими інституціями [3].

Удосконалення системи підготовки та мотивації кадрів має включати регулярне навчання працівників, підвищення рівня оплати праці та створення умов для професійного розвитку. Активна міжнародна співпраця, участь у спільних операціях, обмін досвідом і впровадження кращих світових практик сприятимуть інтеграції України в міжнародну систему митного контролю. Зміцнення матеріально-технічної бази через модернізацію інфраструктури та впровадження нових технологій є необхідною умовою ефективної роботи митної служби. Статистичні дані, представлені на Єдиному державному вебпорталі відкритих даних, свідчать про позитивну динаміку в роботі митних органів щодо виявлення порушень і стягнення митних платежів, проте масштаби тіньової економіки залишаються значними.

Отже, ефективна протидія тіньовій економіці та контрабанді потребує системного підходу, який поєднує технологічні інновації, цифровізацію процесів, кадровий розвиток і міжнародну співпрацю. Модернізація митної служби на основі принципів прозорості, аналітичності та діджиталізації є запорукою підвищення економічної безпеки України та її інтеграції до європейського економічного простору. У майбутньому особливого значення набуватимуть питання кібербезпеки та захисту даних у митних інформаційних системах. Поглиблення партнерства з митними адміністраціями країн ЄС дозволить ефективніше реагувати на нові виклики міжнародної торгівлі та зміцнити позиції України в глобальній економіці. Таким чином, реформування митної служби стає не лише елементом боротьби з тіньовим сектором, а й важливою складовою національної стратегії економічного розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Всесвітня митна організація (World Customs Organization). URL: <https://www.wcoomd.org>
2. Державна митна служба України. URL: <https://customs.gov.ua/>
3. Микитенко Т.В., Мельник О.В., Чорна Т.М. Діяльність митних органів у протидії тіньовій економіці. Економіка та суспільство. 2023. Вип. 57. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/3261>
4. Національний інститут стратегічних досліджень URL: <https://niss.gov.ua>